

INGLIZ TILIDA SUFFIKS YORDAMIDA HOSIL BO'LGAN SO'ZLARNING SEMANTIK- STRUKTUR TAHLILI

*Sohibova Dilnoza Ergashevna, Termiz iqtisodiyot va servis
universiteti o'qituvchisi*

SEMANTIC-STRUCTURAL ANALYSIS OF WORDS FORMED WITH THE HELP OF SUFFIXES IN ENGLISH

*Sohibova Dilnoza Ergashevna, Teacher of Termez University of
Economics and Service*

СЕМАНТИКО-СТРУКТУРНЫЙ АНАЛИЗ СЛОВ, ОБРАЗОВАННЫХ С ПОМОЩЬЮ СУФФИКСОВ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

*Сахибова Дилноза Эргашевна, преподаватель Термезского
университета экономики и сервиса*

<https://orcid.org/0009-0002-8650-4017>

e-mail: sohibova@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqola ingliz tilida suffiks yordamida hosil bo'lgan so'zlarning semantik-struktur tahlili tahliliga bag'ishlangan. Ingliz tilida suffiksli so'zlar semantikasining universal va differensial tomonlari aniqlangan va tahlilga tortilgan. SSlar sifatdoshning umumiy ma'nosiga ko'ra 12 tematik guruh asosida tahlilga tortilgan.

Kalit so'zlar: so'z yasalishi, suffiksli so'zlar, semantika, tematik guruh, sifatdosh, ingliz tili.

Abstract: This article is devoted to the analysis of the semantic-structural analysis of words formed with the help of suffixes in English. The universal and differential aspects of the semantics of suffixed words in English have been determined and analyzed. SSs were analyzed on the basis of 12 thematic groups according to the general meaning of the adjective.

Key words: Word formation, suffixed words, semantics, thematic group, adjective, English language.

Аннотация: Статья посвящена анализу семантико-структурного анализа слов, образованных с помощью суффиксов в английском языке. Определены и проанализированы универсальные и дифференциальные аспекты семантики суффиксальных слов в английском языке. СС анализировались на основе 12 тематических групп по общему значению прилагательного.

Ключевые слова: словообразование, суффиксальные слова, семантика, тематическая группа, прилагательное, английский язык.

KIRISH. Chog'ishtirilayotgan turli tizimli tillarning, ingliz va o'zbek tillarining strukturaviy tahlili nuqtayi nazaridan ko'rib chiqib, ularning semantikasini o'rganish muammosi paydo bo'ladi. "Semantika" til birliklarining semantik tomonini, ularning muloqot jarayonida kommunikativ rolini bildiradi. Uning gnoseologik asosini hamisha inson ongida voqelik predmetlari, hodisalari va munosabatlarining aks etishi tashkil etadi. Suffiks yordamida hosil bo'lgan so'zlarning semantikasini ochish

– bu elementlarning qiymatlari bo'lgan harakatni ochishni anglatadi.

**ADABIYOTLAR TAHLILI VA
METODLAR.** Suffiks yordamida hosil bo'lgan so'zlarni tipologik o'rganish ularning muhim ma'nolaridan ajralgan holda to'liq va asosli bo'lishi mumkin emas. Bizning vazifamiz ingliz tilida suffiksli so'zlar semantikasining universal va differensial tomonlarini aniqlash va tahlil qilishdir. E.S.Kubryakova so'z yasalishining semantik tahlili-

ga katta ahamiyat qaratadi. "Tildagi rasmiy mezonlarning barcha ahamiyatiga qaramay, ma'lum ikki tomonlama birliklarni o'rnatishda semantik va funksional mezonlar ma'lum bir xususiyatga ega", deya ta'riflaydi[2].

Ingliz tilida biz $A + N + -ed$ turiga ko'ra yaratilgan ikki yuzdan ortiq shakllanishlarni tanladik, ular ikkinchi komponentlarining xususiyatlariga ko'ra qiziqish uyg'otadi, ularning xarakterli xususiyati bir xildir.

Ayniqsa, SSda *-eyed*, *-faced*, *-legged*, *-headed*, *-footed* biz ko'zli, yuzli, boshli, oyoqli va boshqa ko'plab komponentlarni uchratamiz. Bunday komponentlar haqida E.S.Kubryakova tildagi sintaktik so'z yasaliş jarayonlariga parallel ravishda analogiya yo'li bilan hosila so'z yasaliş jarayonlari doimo sodir bo'ladi, deb yozadi [3].

MUHOKAMA. O'xshatishning murakkab so'zlarni yaratishdagi ta'siri boshqa tadqiqotchilarning ham e'tiborini tortgan. O'xshatish yo'li bilan yaratilgan so'zlar endi so'z birikmasi bilan emas, balki ular tarkibiga kirgan va ma'lum bir semantik rol o'ynaydigan konstruktsiya semantikasi bilan motivlangan bo'ladi, agar komponentlar tez-tez bo'lsa, bu holda so'z tarkibi natijasida hosil bo'lgan murakkab birliklarni o'z ichiga olgan so'zlarni izohlash imkoniyati *-eyed*, *-hearted*, *-footed*, *-faced*, *-legged* /-ko'zli, -yurakli, -oyoqli, -yuzli, -oyoqli kabi komponentli so'zlarni SSga ajratamiz, chunki bunday so'zlarning shakllanishida ularda uch komponent qatnashadi: ikkita o'zak va qo'shimcha[1].

"(adj + n) + -ed" modeldagi so'zlar murakkab hosiladir, chunki ular ikki so'z yasaliş jarayoni – birikma va qo'shimchaning o'zaro ta'siri natijasida hosil bo'ladi. Bu so'zlar gaplar bilan tarkibiy - semantik aloqani namoyon qiladi: *blue-eyed - ko'zlari ko'k, has blue eyes, narrow - brimmed - tor - fikrli -has narrow brims - tor fikrli*. Biroq, bizning fikrimizcha, $A + N + -ed$ turiga ko'ra yaratilgan murakkab tuzilmalar SSsifatida tasniflanishi kerak. $(A + N) + -ed$ turiga ko'ra yaratilgan so'zlar murakkab asosli hosilalardir[4].

Biz tanlagan ingliz tilidagi SSLar sifatdoshning umumiy ma'nosiga ko'ra kichik guruhlariga bo'lingan: Tahlil SS doirasida sifatdosh o'zak va ot o'zak ma'nolarining mos kelishining quyidagi qonuniyatlarini aniqlashga imkon berdi: 1. **Inson tanasining qismlari.** Weak – handed/qo'li kalta, hard - fisted/qo'li qattiq "kuchli qo'llar bilan", weak

- headed/irodasiz; white-faced/-oppoq yuzli, full-faced/dumaloq yuzli, bare – headed/kal, Red - handed/qizil qo'l, big-boned/gavdali.

2. **O'simlik yoki uning bir qismi.** Hard-wooded/qobig'i qattiq, brown-berried/large-leaved/katta bargli, narrow-leaved/mayda bargli, red-seeded/qizil urug'li.

3. **Hayvon tanasi qismlari.** Long-wooled/uzun junli, red-tailed/qizil dumli, hort-wooled/kalta dumli, white-winged/oq panjali, big-bellied/qorinli.

4. **Geometrik tushunchalar.** Sharp-cornered/o'tkir burchakli, yellow-banded/sariq chegara bilan.

5. **Harakatlar.** Short-breathed/qisqa nafas oladigan, long-sighted/uzoqni ko'ra oladigan, slow-paced/sekin yurish, even-paced/bir qadamda yurish.

6. **Mavhum tushunchalar.** Whole-souled/butun qalbli, samimiy, old-fashioned/eskicha, hardfeatured/qo'pol, full-rigged/yangicha fikrlash, new-fangled/yangi moda, old-fangled/eski moda.

7. **Vaqt tushunchalari.** Middle-aged/o'rta yosh, old-aged/keksa.

8. **Fizik tushunchalar.** Small-sized/kichik razmer, high-pitched/baland ovozli, strong-voiced/yuqori ohang, middle-sized/o'rta razmer.

9. **Geometrik tushunchalar.** Slab-sided/tekis tomonlari bilan.

10. **Intellekt.** Double-minded/ikki xil fikrli, single-minded/bir fikrli.

11. **Xarakter.** Quick-tempered/jahldor, high-spirited/jasur, large-souled/katta qalbli, weak-spirited/qo'rqq.

12. **Qurol qismlari.** Single-barrelled/bir qirrali, double-egded/ikki qirrali.

NATIJARLAR. Ikki xil tizimli tillar komponentlarining (xususiyat va leksik-semantik guruh) moslik matritsalarini tahlil qilib, SSni shakllantirishda qaysi leksik-semantik guruhlar ishtirok etishini va qaysi biri universal va differensial xususiyatga ega ekanligini aniqlash mumkin.

Ingliz tilining SS tuzilishi strukturaviy elementlarning osonroq bo'linishi bilan ajralib turadi. O'rganilayotgan ikkala til ham bir qo'shimchali yoki ikki qo'shimchali qo'shma so'zlar bilan tavsiflanadi[2].

Tipologik jihatdan, asosiysi o'rganilayotgan tillarda SS ning uch komponentli turi.

1-jadval

Ingliz tilining ikki tayanchli SS inventarizatsiyasi

1. N + N + -ed	hook-nosed	Ilgak burunli
2. A + N + -ed	white-livered	Oq yashagan
3. Num + N + -ed	three-cornered	Uch burchakli
4. N + N + -er	straw -hatter	Somon qalpoqchi
5. A + N + -er	local-preacher	Mahalliy voiz
6. Num + N + -er	two-decker	Ikki qavatli
7. N + V + -er	cinema-goer	Kino tomoshabin
8. A + V + -er	merry-maker	Quvnoq odam
9. Adv + V + -er	back-slider	Orqaga suruvchi
10. V + Adv + -er	go-alonger	Yolg'iz yuruvchi
11. N + Adv + -er	sun-downer	quyosh botishi
12. Prep + N + -er	between-ager	Yosh oralig'ida
13. N + Num + -er'	page-oner	Sahifalovchi
14. V + N + -er	do-gooder	yaxshilik qiluvchi
15. Pron + N + -er	no-chancer	Imkonsiz odam

Hozirgi ingliz tilida bir so'zning o'zi ayni bir paytda bir necha so'z turkumiga taalluqli bo'lishi mumkin. Bu hozirgi ingliz tilidagi ot va fe'lda ayniqsa yaqqol ifodalanadi, chunki reduksiya natijasida ingliz tilidagi ot va fe'ning oxiridagi farq qiluvchi belgilar yo'qoladi. So'zning biror leksik-grammatik so'z turkumiga taalluqliligini aniqlashda katta qiyinchilik tug'diradi. Hozirgi ingliz tilida so'zlar morfologik ko'rsatkichlarga boy emas[3].

2-jadval

Misol tariqasida SSLarning umumiy morfemik tahlilining bir qismini keltiramiz:

Ingliz tilida

odd-toed	Adj+Noun+ed	g'alati barmoqli
off-wheeler	Pred+Noun+er	g'ildiraksiz mashina
old-fashioned	Adj+Noun+er	eskicha fasonli
one-aloner	N+ Adj+er	bitta yakkaxon
one-armed	N+Noun+ed	bir qurolli
one-celled	N+Noun+ed	bir hujayrali
one-coloured	N+Noun+ed	bir rangli

XULOSA. Ingliz tilida affiksatsiya usuli bilan termin yasaliishi umumadabiy til leksik birliklarini hosil qiluvchi ayni soʻz yasovchi qoʻshimchalar hamda soʻz yasovchi qoliplar yordamida amalga oshiriladi. Ingliz tilida affikslar qoʻshilish oʻrniga koʻra prefiks hamda suffiks xarakterida boʻladi. Ushbu tilda yasama soʻzlar prefiksatsiya va suffiksatsiya usullari bilan hosil qilinadi va bular soʻz yasaliishining faol usullari hisoblanadi.

ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. Boʻronov J.B. Ingliz va oʻzbek tillari qiyosiy grammatikasi. Toshkent. 1973.
2. Marchand H. The Categories and Types of Present-Day English Word-Formation. Munchen, Wilhelm Fink, 1969. – 427 p.
3. Арнолд И.В. Лексикология современного английского языка. – Москва: Высшая школа, 1986. – 295 с.
4. Linguistic status of entities with -man-type elements in modern English language. Abstract of thesis cand. philol. sci.]. Kiev, 1979. – 22 p.

